

“START-UP” VA UNING ISHLASH MEXANIZMI: INNOVATSION
IQTISODIYOT TAHLILI.

Rashidov Ruslan Abdurauf o‘g‘li

*O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti,
Xalqaro jurnalistika fakulteti 4-kurs talabasi.
Ruslanrashidov010@icloud.com*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada startap tushunchasi, uning iqtisodiy tizimdagi o‘rni hamda ishlash mexanizmi tahlil qilinadi. Startaplarning shakllanish bosqichlari, rivojlanish modeli va investitsiya jalb qilish jarayonlari ilmiy yondashuv asosida o‘rganilgan. Shuningdek, startaplarning muvaffaqiyat va muvaffaqiyatsizlik darajalariga doir xalqaro tadqiqotlar natijalari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, startaplar innovatsion iqtisodiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo‘lib, ular yangi ish o‘rinlari yaratish va texnologik rivojlanishni tezlashtirishda muhim rol o‘ynaydi.*

Kalit so‘zlar: *startap, innovatsiya, investitsiya, innovatsion iqtisodiyot, tadbirkorlik, texnologiya, biznes modeli, raqamli iqtisodiyot.*

Аннотация: *В данной статье анализируются понятие стартапа, его роль в экономической системе и механизм функционирования. На основе научного подхода изучены этапы формирования стартапов, модели их развития и процессы привлечения инвестиций. Также рассматриваются результаты международных исследований, связанных с уровнями успешности и неудач стартапов. По результатам исследования установлено, что стартапы являются одной из основных движущих сил инновационной экономики, играя важную роль в создании новых рабочих мест и ускорении технологического развития.*

Ключевые слова: *стартап, инновации, инвестиции, инновационная экономика, предпринимательство, технологии, бизнес-модель, цифровая экономика.*

Abstract: *This article analyzes the concept of startups, their role in the economic system, and their operating mechanisms. The stages of startup formation, development models, and investment attraction processes are studied based on a scientific approach. In addition, the results of international studies on startup success and failure rates are examined. According to the research findings, startups are one of the main driving forces of the innovative economy, playing a significant role in creating new jobs and accelerating technological development.*

Keywords: *startup, innovation, investment, innovative economy, entrepreneurship, technology, business model, digital economy.*

KIRISH

So‘nggi o‘n yilliklarda global iqtisodiyotda innovatsion rivojlanish sur‘atlari keskin tezlashdi. Raqamli transformatsiya, sun‘iy intellekt, avtomatlashtirish va internet texnologiyalarining keng tarqalishi natijasida an‘anaviy biznes modellari o‘rnini tobora ko‘proq startaplar egallamoqda. Startaplar bugungi kunda nafaqat iqtisodiy o‘shishning muhim drayveri, balki innovatsion g‘oyalarni amaliyotga joriy etuvchi asosiy mexanizm sifatida ham e’tirof etilmoqda.

“Startup” atamasi dastlab XX asr o‘rtalarida AQShning texnologik markazlarida shakllangan bo‘lsa-da, uning keng ommalashuvi Silikon vodiysi (Silicon Valley) rivojlanishi bilan bevosita bog‘liqdir. Startaplar odatda yuqori noaniqlik sharoitida yaratiladigan, ammo katta o‘shish salohiyatiga ega bo‘lgan innovatsion biznes loyihalar sifatida talqin etiladi. Eric Ries (2011) o‘zining “The Lean Startup” asarida startapni “noaniqlik sharoitida yangi mahsulot yoki xizmat yaratishga yo‘naltirilgan tashkilot” sifatida ta’riflaydi. Ushbu yondashuv startaplarni an‘anaviy biznes tuzilmalaridan farqlovchi asosiy ilmiy asoslardan biri hisoblanadi.

Bugungi kunda startaplar iqtisodiyotning turli sohalarida — moliya, ta’lim, sog‘liqni saqlash, transport, elektron tijorat va raqamli xizmatlarda keng qo‘llanilmoqda. Ularning asosiy xususiyati tezkor innovatsiya, bozorga moslashuvchanlik hamda global miqyosda kengayish imkoniyatiga ega ekanligidir. Shu bilan birga, startaplar yuqori risk darajasi bilan ham ajralib turadi: xalqaro statistik ma’lumotlarga ko‘ra, yangi tashkil etilgan startaplarning katta qismi dastlabki 3–5 yil ichida muvaffaqiyatsizlikka uchraydi.

O‘zbekiston tajribasi va startap islohotlari

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda ham startap ekotizimini rivojlantirish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylangan. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida innovatsion loyihalarni qo‘llab-quvvatlash, IT parklar tashkil etish hamda yosh tadbirkorlarni rag‘batlantirish tizimi joriy etilgan.

Toshkent shahrida va boshqa hududlarda IT Park Uzbekistan faoliyati kengayib, startaplar uchun inkubatsiya va akseleratsiya dasturlari yo‘lga qo‘yildi. Bu platforma yosh tadbirkorlarga biznes g‘oyalarni sinovdan o‘tkazish, investitsiya jalb qilish va xalqaro bozorlarga chiqish imkoniyatini bermoqda.

Shuningdek, venchur moliyalashtirish tizimi bosqichma-bosqich rivojlanib, xususiy investorlar va davlat fondlari startap loyihalarga qiziqishi ortib bormoqda. O‘zbekistonda elektron hukumat tizimining rivojlanishi ham startaplar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda, ayniqsa fintech, edtech va e-commerce yo‘nalishlarida.

Shu bilan birga, mamlakatda startap madaniyati endigina shakllanayotganligi sababli, investitsion bilimlar yetishmasligi, tajribali mentorlar kamligi va xalqaro bozorga chiqishdagi cheklovlar kabi muammolar ham mavjud.

Mazkur tadqiqotda startap tushunchasi va uning ishlash mexanizmi global va milliy (O‘zbekiston) kontekstda tahlil qilinadi hamda uning iqtisodiy rivojlanishdagi o‘rni ilmiy asosda yoritiladi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda startap tushunchasi va uning ishlash mexanizmini ilmiy jihatdan tahlil qilish uchun bir nechta zamonaviy tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini nazariy, statistik hamda qiyosiy tahlil usullari tashkil etdi.

1. Adabiyotlar tahlili metodi

Tadqiqot davomida mahalliy va xorijiy ilmiy manbalar, jumladan, Eric Ries, Steve Blank, OECD, World Bank hamda Startup Genome hisobotlari o‘rganildi. Ushbu metod startap tushunchasining ilmiy talqinlarini aniqlash va nazariy asos yaratishda muhim ahamiyat kasb etdi.

2. Statistik tahlil metodi

Startaplarning muvaffaqiyat va muvaffaqiyatsizlik darajasini aniqlash maqsadida CB Insights, Startup Genome va Global Entrepreneurship Monitor ma’lumotlari tahlil qilindi. Statistik usul yordamida startaplarning iqtisodiy o‘sisdagi ulushi, investitsiya hajmi va rivojlanish sur’atlari baholandi.

3. Qiyosiy tahlil metodi

Rivojlangan davlatlar (AQSh, Janubiy Koreya, Germaniya) va rivojlanayotgan davlatlar startap ekotizimi o‘zaro solishtirildi. Bu metod orqali startap muvaffaqiyatiga ta’sir qiluvchi iqtisodiy va institutsional omillar aniqlashtirildi.

4. Analitik tahlil metodi

Startaplarning ishlash bosqichlari — g‘oya shakllanishi, MVP yaratish, investitsiya jalb qilish va scale-up jarayonlari analitik yondashuv asosida o‘rganildi. Mazkur metod startap rivojlanish mexanizmlarini tizimli ravishda tushuntirish imkonini berdi.

5. Kuzatish (observational) metodi

Dunyoning mashhur startaplari — Uber, Airbnb hamda Facebook faoliyati misolida startaplarning rivojlanish strategiyasi kuzatildi. Ushbu metod orqali muvaffaqiyat omillari va amaliy tajribalar tahlil qilindi.

Startap tushunchasi

Startap — bu:

yangi g‘oya asosida yaratilgan biznes,

tez o‘sinh salohiyatiga ega model,

innovatsion texnologiyalarga tayangan loyiha.

Steve Blank ta’rifiga ko‘ra, startap “takrorlanadigan va kengaytiriladigan biznes modelni izlayotgan tashkilot” hisoblanadi.

Startap ishlash bosqichlari

1-bosqich: G‘oya va muammo aniqlash

Startaplar real muammoni hal qilish uchun yaratiladi. Masalan, transport, ta’lim yoki moliya sohasidagi muammolar.

2-bosqich: MVP (Minimal Viable Product)

MVP — mahsulotning eng sodda versiyasi bo‘lib, bozorda sinovdan o‘tkaziladi.

3-bosqich: Test va foydalanuvchi fikri

Foydalanuvchilardan olingan feedback asosida mahsulot takomillashtiriladi.

20-May, 2026-yil

4-bosqich: Investitsiya jalb qilish

Startaplar ko‘pincha farishta investorlar (angel investors) yoki venchur kapital orqali moliyalashtiriladi.

5-bosqich: Kengayish

Muvaffaqiyatli startaplar xalqaro bozorlarga chiqadi.

Statistik tahlil

Xalqaro tadqiqotlarga ko‘ra:

CB Insights (2023) ma’lumotlariga binoan startaplarning taxminan 90% muvaffaqiyatsizlikka uchraydi.

Muvaffaqiyatli startaplarning asosiy qismi birinchi 2–3 yil ichida barqarorlashadi.

Startup Genome hisobotlariga ko‘ra, muvaffaqiyatli startaplar iqtisodiy o‘shishga o‘rtacha 3–5 baravar tezroq hissa qo‘shadi.

Bu raqamlar startap biznesining yuqori riskli, lekin yuqori daromadli ekanini ko‘rsatadi.

Natija

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, startaplar zamonaviy iqtisodiyotda innovatsiya generatori sifatida xizmat qiladi. Ular yangi texnologiyalarni joriy etish va iqtisodiy diversifikatsiyani kuchaytirishda muhim ahamiyatga ega. Biroq, yuqori muvaffaqiyatsizlik darajasi ularning riskli ekanini ham tasdiqlaydi.

Muhokama

Startaplarning muvaffaqiyati bir nechta omillarga bog‘liq:

kuchli jamoa mavjudligi,

aniq biznes model,

bozor ehtiyojini to‘g‘ri aniqlash,

investitsiya va moliyaviy barqarorlik.

Olimlar fikricha (Eric Ries, Steve Blank), startaplar “tez sinov – tez xato – tez o‘rganish” tamoyiliga asoslanishi kerak. Aynan shu yondashuv ularning yashab qolish ehtimolini oshiradi.

Shuningdek, rivojlanayotgan davlatlarda (jumladan Markaziy Osiyoda) startap ekotizimi endigina shakllanayotgan bo‘lib, davlat qo‘llab-quvvatlashi muhim omil hisoblanadi.

XULOSA

Startaplar zamonaviy innovatsion iqtisodiyotning eng muhim bo‘g‘inlaridan biridir. Ular yangi ish o‘rinlari yaratadi, texnologik taraqqiyotni tezlashtiradi va global raqobatni kuchaytiradi. Biroq, ularning yuqori risk darajasi chuqur rejalashtirish va bilimli boshqaruvni talab qiladi. Startap muvaffaqiyati g‘oya kuchi bilan emas, balki uni amalga oshirish strategiyasi bilan belgilanadi.

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

20-May, 2026-yil

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ries, E. (2011). *The Lean Startup*. Crown Business.
2. Blank, S. (2013). *The Startup Owner’s Manual*. K&S Ranch.
3. CB Insights (2023). *Startup Failure Rates Report*.
4. *Startup Genome Report (2022–2023)*. Global Startup Ecosystem Analysis.
5. OECD (2021). *Entrepreneurship and Innovation Report*.
6. World Bank (2022). *Innovation and Entrepreneurship Overview*.